

Otázka: Sociologie – přehled

Předmět: Základy společenských věd

Přidal(a): ivamik

SOCIOLOGIE

- Je věda, která se snaží podat celkový obraz společnosti, společenských jevů a vztahů, její strukturu a zákonitosti jejího vývoje.

Složena ze dvou slov:

1. Societas – společnost
2. Logos – věda

Vývoj sociologie

1. 1. Etapa = tzv. Protosociologie

- tato etapa zahrnuje období od počátku lidské společnosti až do 19. Století
- zejména popis společnosti ve starověku a středověku

Řecko = Aristoteles, Platon, Sokrates

Středověk = Tomáš Akvinský

Novověk (objevení Ameriky-1492) = J. J. Rousseau, Hegel

1. **2.** Etapa = období velkých teorií

- První polovina 19. století

Auguste Comte

- zakladatel sociologie, první představitel této etapy
- Francouz, zabýval se vývojovými stádii společnosti
- tzv. **Zákon 3 stádií:**

a) teologické stádium – animismus (tzv. přírodní bohové)

polyteismus (víra ve více bohů)

monoteismus (víra v jednoho boha, např. křesťanství)

b) metafyzické stádium

c) stádium pozitivistické

- odpovědi mi nedává víra, ale věda
- sociální statika (struktura společnosti)
- sociální dynamika (vývoj a změna ve společnosti)

Herbert Spencer

- Angličan
- společnost přirovnává k živému organismu (viz. Evoluční teorie CH. Darwina, kdy společnost sama směřuje k dosažení optimálního vývoje)

Karel Marx

- Němec
- teorie třídního konfliktu: 1. Proletáři X 2. Kapitalisté
- teorie nadhodnoty, nadhodnota = to jsou peníze, které nedostane dělník,

ale zaměstnavatel - „Kapitál“ - revoluce

- Marxismus absolutně nezohledňuje hodnoty jako je náboženství
- cílem byla beztřídní společnost

Emil Durkheim

- Francouz
- definoval sociologii jako vědu o sociálních faktech

- sociální fakta = dvě podmínky:
 1. vůči člověku vnější
 2. působící na člověka nátlakem
- jeho vymezení předmětu sociologie se nazývá **sociologický realismus**

Wilfredo Pareto

- Ital
- autor teorie elit, která říká, že po svrnutí jedné elity se vždy vytvoří druhá

Max Weber

- Němec
- dílo Protestanská epika a Duch kapitalismu
- definoval sociologii jako vědu o sociálním jednání
- sociální jednání = dvě podmínky:
 1. je smysluplné, obvykle zaměřené na určitý cíl
 2. je orientované na druhé lidi
- podobné vymezení předmětu sociologie se nazývá **sociologický nominalismus**

3. Období velkých výzkumů

- meziválečné období 1918 - 1939
- rozvoj hlavně v USA

Jacobe Moreno

- zakladatel sociometrie = klíčování vztahů

1. 4. Období velkého hledání

- po 2. světové válce
- hledají se nové teorie

Antony Giddens

- zabýval se teorií konfliktů

R. Dahrendorf

- zabýval se teorií konfliktů

Z. Baumann

Období 60. léta až současnost

- mix všeho

- **Dva přístupy:**

1. Objektivistický přístup

= systém společnosti je dán a člověk se mu přizpůsobí

1. Interpretativní přístup

= člověk si sám pro sebe vykládá normy a hodnoty (zákony), a sám si určuje,

které jsou pro něj důležité

Česká sociologie

- vzniká 80. léta 19. století

T. G. Masaryk

- je považován za zakladatele české sociologie
- zabýval se sebevraždou = dílo **Sebevražda**
- příčinu sebevraždnosti spatřoval: lidé méně věří v boha, řeší etické problémy, v období krize je více sebevražd, alkoholismus je morální sebevražda
- sociologií se zabýval na začátku své kariéry
- jeho žákem byl Eduard Beneš

Eduard Beneš

- řešil vztahy mezi národy
- zabýval se alkoholismem

Arnošt Inocenc Bláha

- sociologické výzkumy
- kritika rodiny, která neplní své funkce

Po roce 1948 - sociologie prohlášena za buržoazní pavědu.

Po roce 1968 - (okupace vojsky Varšavské smlouvy) = další omezení

Další rozvoj až **po roce 1989** (Sametová revoluce)

Struktura sociologie

1. obecná sociologie – poskytuje teoretický základ, poskytuje vysvětlení základních pojmů
2. speciální (aplikovaná) sociologie – sociologie národů, etnických skupin, mládeže, inteligence, města, venkova; např. sociologie rodiny, výchovy, náboženství, volného času, tisku, televize, politiky, armády a války, kriminální sociologie atd.

Specifika sociologického pohledu na společnost

1. sociologie podává celkový obraz společnosti
2. sociologie zkoumá i ty partikulární jevy a procesy, které nejsou součástí předmětu jiných věd, nebo se jimi zabývá z širšího hlediska
3. sociologie zkoumá sociální jevy ve vazbě na jiné sociální jevy

Sociální skupiny

Sociální skupina je soubor dvou nebo více jedinců, kteří mají nějaký společný cíl, ideologii, strukturu, systém norem a sankcí. Sociální skupiny zásadním způsobem ovlivňují existenci každého jednotlivce a výrazně formují jeho chování.

Klasifikace sociálních skupin

1.dle pořadí začlenění jedince do skupiny

- a) primární – do které se narodíme (rodina)
- b) sekundární – do kterých vstupujeme během života (školka, škola, ...)

2.dle charakteru vzniku skupiny

- a) formální – které někdo zřizuje (škola, kroužky, ...)

b) neformální – dysfunkční skupiny, rekreační

3.dle počtu členů

a) **malá**–do 30.40 osob

c) **velká**–skupin od 40 osob

4.dle vztahu jedince ke skupině

a) členské – ty, kde jsem členem

b) **referenční** – je taková, v níž jedinec touží získat či si udržet členství, identifikuje se s touto skupinou

Malá sociální skupina je tvořena lidmi:

- jsou navzájem v přímé nezprostředkované interakci a komunikaci
- mají blízké nebo shodné cíle či hodnoty
- jsou vřazeni do relativně stabilního systému pozic a rolí (skupinové struktury)
- respektují normy skupinového života (tj. pravidla regulující mezosobní vztahy a průběh společenských činností)

Velká sociální skupina:

- lidé v této skupině se neznají (politická strana, škola, občané státu)

Referenční skupina:

- čili vztažná skupina je ta, do níž chce jedinec patřit a s jejímiž hodnotami, normami a vzorci chování se identifikuje
- typické pro skupiny mladých lidí

Sociální stratifikace

- sociální rozvrstvení, tedy různé typy strukturování společnosti
- základem je nerovnost (pohlaví, věk, zdělení, příjem, náboženství, národnost, sociální a ekonomické postavení)

Dělíme:

- vertikální - nerovné rozdělení dané např. ekonomickým kapitálem
- horizontální - rozdělení dané např. místem bydliště
- je sociální rozvrstvení, tedy různé typy strukturování společnosti
- základem je nerovnost, kterou může vymezovat pohlaví, věk, vzdělání, příjem, náboženství, národnost, sociální a ekonomické postavení atd.
- podstatou stratifikace je nerovné rozdělení určitého statku, nebo služby
- stratifikace je dvojí :
 - a) vertikální - nerovné rozdělení dané např. ekonomickým kapitálem
 - b) horizontální - rozdělení dané např. místem bydliště

TYPY STRATIFIKAČNÍCH SYSTÉMŮ

- v historii můžeme rozlišit 4 typy stratifikačních systémů
- a) Otrokářský systém - zde existují svobodní a nevolníci
- b) Kastovní systém - najdeme v něm kasty, do nichž se člověk rodí a které jsou neprostupné (nelze přejít z jedné kasty do druhé, není zde sociální mobilita). V tomto systému existují 4 vrstvy obyvatelstva
 1. Bráhmani (kněží)
 2. Kšatrijové (válečníci, politici a státní správa)
 3. Vaišijové (obchodníci, řemeslníci a zemědělci)
 4. Šúdrové (služebníci, dělníci atd.)

Příslušník nižší vrstvy si nemůžou brát příslušníky vyšší vrstvy!

- c) Stavovský systém - je spjat především s dějinami Evropy, jsou zde 3 třídy :
 1. Nejvyšší stav - šlechta a urození
 2. Kněží - měli celou řadu privilegií
 3. Heterogenní skupina - nevolníci, svobodní rolníci, obchodníci, řemeslníci, měšťané

Na rozdíl od Indických kast nebyli hranice stavů zcela propustné (možnost sňatků, povýšení do šlechtického stavu, za služby prokázané k panovníkovi)

- d) Třídní systém - základem třídních rozdílů, jsou majetkové poměry a typ zaměstnání (Podle Karla Marxe existují 2 třídy - Dělníci a Kapitalisté)

Sociální mobilita

- přesun z jedné společenské vrstvy do jiné
- je přesun z jedné společenské vrstvy do jiné

Typy sociální mobility :

- a) **intergenerační** – přesun mezi generacemi, děti získávají lepší nebo horší postavení než jejich rodiče (otec popelář, syn inženýr)
- b) **intragenerační** – přesun v rámci jedné generace na konci života mají lidé lepší nebo horší postavení než na jeho začátku

SMĚRY SOCIÁLNÍ MOBILITY

- a) **horizontální** – jedná se o územní přemísťování, profesní změna bez změny sociální vrstvy. Sociální postavení zůstává zachováno (stěhování, změna rodinného stavu)
- b) **vertikální** -> 1. Vzestupná – přesun do vyšších společenských vrstev
->2. Sestupná – přesun do nižších společenských vrstev

Jde o přesuny mezi nižšími a vyššími pozicemi, o vzestup nebo sestup na společenském žebříčku přijmou prestiže povolání, životní úrovně atd.

Sociální pozice a sociální role

- základem formálních vztahů
- sociální pozice (status) a sociální role, která je s touto pozicí svázána

Sociální pozice (status)

- člověk zaujímá ve skupině určitou pozici
- pozice člena skupiny je souhrn práv a povinností, které skupina jedinci určila
- ve společnosti a ve skupině člověk zaujímá určitou pozici, tzv. **status**

Rozlišujeme status:

- vrozený /např. pohlaví/
- získaný /např. společenská aktivita a chování/
- připsaný /např. věk/

Pozice je především určována:

- mírou jeho sociální přitažlivosti
- mírou prestiže (případně osobní moci)
- způsobem jeho prosazování při začleňování do skupiny (a seberealizací)
- jeho podílem na dosahování skupinových cílů

Sociální role

- soubor očekávaného chování člověka
- odráží jeho postavení ve společnosti
- je tím, co se od člověka v daném postavení očekává
- má svůj předpis a svůj výkon

Předpis role:

- je dán rozsahem norem, ustanovením, očekáváním či konvencí, které se vztahují k určité specifické roli, někdy ho nelze měnit (role prokurátora či obhájce)

Výkon role:

- je realizací toho, co se od role očekává (např. role učitele – jaký by učitel měl být – výkon role učitele – jaký skutečně je)

Hlavními předpoklady pro volbu a výkon role jsou:

- vlohy a schopnosti
- temperament
- charakter
- fyzické dispozice, tělesný vrůst a vzhled

Všechny specifické role, které lidé plní, lze redukovat na tyto základní role:

- nadřazená role – role otce, učitele, nadřízeného
- podřízená role – dítěte, žáka, zaměstnance
- souřadná role – role přítele, kolegy, spolužáka
- role sexuálního partnera

Sociální role mohou být:

- ü skupinové
- ü individuální
- ü pronikající se
- ü vylučující se

ü nucené

ü volitelné

ü krátkodobé

ü dlouhodobé

Metody výzkumu

Ke zkoumání sociálních a sociologických problémů používá sociologie dvě základní výzkumné strategie:

1. 1. Kvantitativní výzkum

- omezený rozsah informací o mnoha jedincích
- redukce počtu pozorovaných proměnných a redukce počtu sledovaných vztahů mezi těmito proměnnými
- snadná generalizace na populaci, měřitelná validita (platnost)

Metody kvantitativního výzkumu:

- přímé pozorování
- rozhovor
- dotazník
- analýza dokumentů

1. 2. Kvalitativní výzkum

- mnoho informací o malém počtu jedinců
- redukce počtu sledovaných jedinců
- problematická a někdy i nemožná generalizace na populaci

Metody kvalitativního výzkumu:

- zúčastněné pozorování
- analýza osobních dokumentů
- nestandardizovaný rozhovor

SOCIÁLNÍ KOMUNIKACE

- je proces v jehož rámci se sdělují, či vyměňují informace
- jedná se o typ sociální interakce
- dělí se na :
 - **a)** verbální – pomocí slov
 - **b)** neverbální – mimoslovní komunikace(zde patří gesta, mimika, tón hlasu, pozice těla...atd)
- dále rozeznáváme 3 základní formy komunikace :
 - **a)** primitivní(Face2Face)- zdrojem informací je pouze lidská paměť
 - **b)** tradiční(psané texty) – zdrojem informací jsou psané knihy
 - **c)** moderní(masová komunikace) – zdrojem informací jsou sdělovací prostředky
- lze vydělit 5 epoch, neboli období rozvoje komunikace, to jsou:

- **a)** znamení a signály
- **b)** mluvení
- **c)** psaní
- **d)** tisk
- **e)** masová komunikace

MASOVÁ KOMUNIKACE

- na rozdíl od komunikace přímé má masová komunikace tyto znaky :
- **1.** jednosměrná – bez zpětné vazby
- **2.** příjemce je anonymní
- **3.** skupina příjemců je různorodá – matka, otec, děti, babička, dědeček
- **Masmédia** neboli sdělovací prostředky slouží k předávání informací najednou velkým skupinám lidí (k masové komunikaci), patří k nim samozřejmě noviny, rozhlas, televize, internet
- počátek masové komunikace je spojen se vznikem novin na počátku 19. století a s rozšířením filmů a televize
- hlavní funkce masmédií :
- **1.** orientační a informační – jsou zdrojem informací ale i dezinformací, určují priority o kterých se informuje
- **2.** interpretační – formují veřejné mínění, ale i sním manipulují, nutí lidi chápat informace určitým způsobem
- **3.** veřejná kontrola moci pomocí médií – zejména v totalitních systémech slouží k formování politických postojů lidí
- **4.** socializační – předávají informace další generacím, ale výběrem toho co reprodukuje

negativně ovlivňují kulturu

- **5.** zábavní a oddechová – nabízejí lidem zábavu, ale kultura se v nich stává předmětem komerce
- masmédia snižují vkus veřejnosti, zvyšují hladinu kriminality, přispívají k morálnímu rozkladu a potlačují tvořivost
- z druhé strany masmédia plní roli ochránce svobody projevu, odhalování korupce nebo poskytování kultury milionu lidí. Mají mimořádné postavení v politice.

SOCIÁLNÍ KONFLIKT A ŘEŠENÍ PROBLÉMŮ

- konflikt je střetnutí protichůdných sil na cestě k cíli
- jako konfliktní vnímáme situaci v níž je nutné vybrat z určitých variant jednu konkrétní
- do konfliktu se dostávají potřeby, zájmy, cíle, názory a hodnoty
- pocity při konfliktu jsou: rozčilení, napětí, strach, lítost, pocit viny, pocit křivdy, bezmoc, zlost, agrese (souvisí s temperamentem).
- konflikt je přirozenou součástí života a jde o to jak se ho naučit využívat a pracovat tak na individuálním rozvoji jedince
- konflikt se dělí na :
 - **a)** intrapersonální
 - **b)** interpersonální

ad1.) odehrává se v rámci zkušeností jedince, mezi jeho motivy, názory a pocity. Dělí se:

- 1.** Konflikt dvou kladných sil
- 2.** Konflikt dvou záporných sil

3. Konflikt mezi zápornou a kladnou silou

add2.) konflikt který se týká alespoň dvou jedinců, obsahuje prvky racionální (obsahové, věcné) a prvky iracionální, neboli emocionální

Optimální zvládnutí konfliktu spočívá v :

- a)** hledání různých možností
- b)** postupné řešení problémů
- c)** ve výběru vhodného řešení
- d)** v zisku všech účastníků konfliktu
- e)** musí být uskutečnitelné
- f)** společné řešení
- g)** musí předcházet objevení, vzniku konfliktů
- h)** musí předvídat důsledky navržených řešení

Kultura

- sociálně zakotvené vzorce vnímání a jednání, které si lidé jako členové společnosti osvojili a které jsou pozorovatelné v jejich každodenním jednání a chování
- typický znak lidské společnosti, mimo společnost neexistuje
- všechny projevy sociálního života; vše, co není vytvořeno přírodou

Prvky kultury

- Vědění a znalosti

- Normy a hodnoty
- Materiální statky
- Jazyk

Znaky kultury

- není vrozená – kulturní zkušenosti a chování získáváme během života (zdravení, hygienické návyky, ...)
- je to výsledek působení celé společnosti
- zachovává si návaznost, dědí se z generace na generaci
- je přizpůsobivá
- podléhá neustálému zdokonalování, rozvíjení
- jejím základem je vytváření hodnot, vyjadřuje vztah člověka k okolnímu světu, k přírodě, ke společnosti

Funkce kultury

- socializační (začleňování člověka do společnosti, tvoření vztahů)
- humanizační (vytváří z biologického tvora osobu schopnou žít ve společnosti)
- výchovná
- relaxační
- kompenzační (slouží k vyplnění času, k odpočinku)
- akumulativní (uchovává myšlenky a výtvary předchozích generací)

- integrativní (vytváří a uchovává sociální řád)

Termín **subkultura** označuje specifickou kulturu, která je součástí obecné kultury, odlišuje se od ní ovšem vždy určitými znaky.

Např. kulturním řešením přesunu člověka z místa na místo je používání kola.

Subkultura závodních cyklistů ovšem znamená, že mají specifický slang, oděv, stravu, hodnoty, postoje a názory ve srovnání s běžnou populací jezdící také na kole.

Rodina

- skupina jedinců, mezi nimiž existují příbuzenské a citové vazby
- původní a nejdůležitější sociální skupinou, která je základním článkem sociální struktury
- je ekonomickou jednotkou (spojení společně užívaného majetku)
- je výchovnou jednotkou (rodiče odpovídají za výchovu a socializaci dětí)

Typy rodiny:

1. Patriarchální - v čele stojí muž
2. Nukleární - manželé, děti, a to jak vlastní tak osvojené, kteří žijí ve stejné domácnosti
3. Současná - tzv. „krize rodiny“ (vysoká rozvodovost, nepoměr věku mezi partnery, mnoho neúplných rodin, týrání, zneužívání a zanedbávání dětí, nezaměstnanost, nedostatek bytů, vznik dalších forem rodinného společenství, ...)

Další klasifikace rodiny (typy rodiny):

- orientační - jedinec v ní vyrůstá jako dítě

- prokreační - jedinec ji sám zakládá
- úplná - otec, matka, děti
- neúplná - chybí jeden z rodičů
- funkční **X** problémová **X** dysfunkční

Formy rodinného soužití:

1. Monogamie - manželství pouze s jedním partnerem (v západním světě)
2. Polygamie - manželský vztah s více než jedním partnerem (v jiných částech světa)

• Polygamie dále rozlišuje dva typy:

- **Polygynie** - mnohoženství
- **Polyandrie** - mnohomužství

Problémy české společnosti z hlediska sociologie

- Snižující se porodnost a sňatečnost
- Stárnutí české populace
- Etnocentrismus - interpretace kulturních, společenských a životních jevů cizích kultur v pojmech vlastní společnosti, podstatou je přesvědčení o nadřazenosti vlastní kultury
- Rasismus - názor, že jedna rasa je nadřazená nad druhou, na základě odlišných vnějších, fyzických znaků
- Netolerance

Globální sociální problémy:

- Globalizace
- Chudoba tzv. třetího světa
- Kulturní relativizace
- Konzumní společnost